

МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ З ОВОЛОДІННЯ АНГЛОМОВНОЮ ЛЕКСИЧНОЮ КОМПЕТЕНЦІЄЮ

Задорожна І.П., к. пед. н., доцент

Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка

На основі аналізу сучасних досліджень у статті обґрунтовано методику організації самостійної роботи майбутніх учителів з оволодіння англomовною лексичною компетенцією, яка передбачає виконання некомунікативних, умовно-комунікативних та комунікативних вправ з оволодіння лексичними знаннями, рецептивними та репродуктивними лексичними навичками.

Ключові слова: самостійна робота, лексична компетенція, навичка, вправа.

Задорожная И.П. МЕТОДИКА ОРГАНИЗАЦИИ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ПО ОВЛАДЕНИЮ АНГЛОЯЗЫЧНОЙ ЛЕКСИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИЕЙ / Тернопольский национальный педагогический университет им. В. Гнатюка, Украина.

На основании анализа современных исследований в статье предложена методика организации самостоятельной работы будущих учителей по овладению англоязычной лексической компетенцией, которая предполагает выполнение некоммуникативных, условно-коммуникативных, коммуникативных упражнений по овладению лексическими знаниями, рецептивными и репродуктивными лексическими навыками.

Ключевые слова: самостоятельная работа, лексическая компетенция, навык, упражнение.

Zadorozhna I.P. METHODOLOGY OF ORGANIZING AUTONOMOUS LEARNING OF FUTURE ENGLISH LANGUAGE TEACHERS ON ACQUIRING LEXICAL COMPETENCE / Ternopil State Pedagogical University after V. Hnatiuk, Ukraine.

On the basis of modern literature analysis methodology of organizing autonomous learning of future English language teachers on acquiring lexical competence which presupposes non-communicative, relatively-communicative and communicative exercises on acquiring lexical knowledge, receptive, reproductive lexical skills and necessary learning strategies has been presented in the article.

Key words: autonomous learning, lexical competence, skill, exercise.

Незважаючи на ґрунтовне дослідження різних аспектів оволодіння лексичною компетенцією вітчизняними та зарубіжними вченими (В.А. Бухбіндер 1986, Н.С. Меркиш, Н.В. Ніколаєнко 1999, Ю.І. Пассов 1989, О.Є. Сиземіна, О.В. Чічкова 2003, R. Gairns, P. Nation 1997, S. Redman та ін.), проблема розширення словникового запасу майбутніх учителів англійської мови (АМ), який задовольняє зростаючі потреби в спілкуванні, залишається надзвичайно важливою в сучасній методиці навчання іноземних мов. Значною мірою це зумовлюється недостатнім рівнем володіння студентами англomовною лексикою.

Однією з причин цього є існування певного стереотипу, коли в студентів відсутня звичка свідомої, зацікавленої роботи зі словом, навички і вміння індивідуального розширення словникового запасу [1, с.3], вживання нових лексичних одиниць (ЛО) в різних ситуаціях, які студенти часто замінюють вивченими раніше. Причини обмеженого словника студентів 1–2 курсів, на думку Н.В. Ніколаєнко, закладені також в особливостях навчання на молодших курсах. На першому курсі в студентів часто виникає ілюзія знання лексики, що пояснюється тим, що обсяг ЛО, якими вони оволоділи протягом шкільного навчання, їм здається достатнім для розкриття представлених для вивчення тем, які часто перегукуються зі шкільними. У результаті в студентів не закладаються основи дослідницького ставлення до слова, не розвивається вдумливе ставлення до словника [1, с. 4]. Крім того, в студентів часто встановлюються одновалентні зв'язки між словами АМ та рідної мови. У результаті виникають помилки, які часто характеризуються значною стійкістю і вимагають відповідних зусиль для їх подолання.

Оволодіння англomовною лексичною компетенцією (АЛК) на належному рівні можливе лише за умови ефективної самостійної роботи (СР) студентів. Тому мета статті – обґрунтувати методику організації СР з оволодіння АЛК майбутніх учителів.

Услід за Н.В. Ніколаєнко [1, с. 61] вважаємо, що оволодіння англomовними лексичними знаннями та навичками – як рецептивними, так і репродуктивними (у нашому випадку в процесі СР) – повинно носити аналітичний характер.

Під рецептивними мовленнєвими лексичними навичками розуміють навички інтуїтивно-правильного впізнавання і розуміння іншомовної лексики на основі наявності в студентів лексичних зв'язків між зорово-графічною формою слова і пригадуванням його значення в безпосередньому зв'язку з оточуючими словами [2, с. 109]. Рецептивні лексичні навички базуються загалом на дискурсивно-аналітичних діях, які призводять до встановлення значення тієї чи іншої одиниці. Відповідно студенти можуть визначити значення незнайомої ЛО за її словотворчими компонентами, контекстному оточенні, подібністю звучання зі словами української мови (наприклад, *to organize*) [3, с. 29].

Репродуктивні навички ми визначаємо як навички правильного вживання іншомовної лексики в різних ситуаціях відповідно до жанру, реєстру. Аналітичний характер оволодіння репродуктивними лексичними навичками передбачає аналіз ЛО з точки зору їх сполучуваності, імпліцитної соціокультурної інформації тощо, про що йтиметься нижче.

Для розробки методики організації СР з оволодіння АЛК ми виділили положення сучасної лінгвістики, психології, методики навчання іноземних мов, важливі в контексті нашого дослідження:

1. Словниковий запас людини високоорганізований і ефективний. Ю.С. Степанов зазначав, що «наявність внутрішньої системності в лексиці очевидно: не будь її, ми не могли б легко і швидко відшукати в пам'яті потрібні слова, адже словник (активний і пасивний) сучасної культурної людини містить до 70–80 тисяч слів побутового характеру, кола літературного читання та термінів, і від 4–5 до 20 тисяч фразеологічних одиниць» [4, с. 27]. Семантично близькі слова (поняття) зберігаються разом. При тривалому вивченні АМ в процесі нагромадження великого обсягу лексичного словника виробляється своєрідне «чуття мови». Нова іншомовна лексика дуже швидко входить в систему із раніше засвоєною. На цьому етапі часто не доводиться затрачати багато зусиль та часу на запам'ятовування нових слів. На цій стадії запам'ятовування зайвим стає багаторазове повторення та посилене довільне запам'ятовування, оскільки запам'ятовуванню підлягають і сприяють зв'язки між новими і засвоєними словами [1, с. 90]. Важливим у контексті нашого дослідження є положення про можливості управління та самоуправління системою зв'язків, введення до неї нових елементів.
2. Значення слів можуть бути повністю зрозумілі лише в єдності з культурою країни, мова якої вивчається. Лексика є носієм фонових знань чи соціокультурної інформації [5, с. 22], оскільки слово «може розповісти про час і середовище, в якому воно існує ... Сприйняття слова у всій його семантичній глибині ... створює передумови для розуміння життя, історії, матеріального і духовного багатства того народу, мову якого ми вивчаємо» [6, с. 24]. Відповідно проблеми в комунікації часто пов'язані не з порушенням мовних норм, а з нерозумінням національно-специфічних явищ культури інших країн [1, с. 12]. Крім того, розширення словника на основі матеріалу про країну, мова якої вивчається, має значний мотиваційний потенціал. Оскільки тематика молодших курсів дещо нагадує шкільну і студенти можуть втрачати мотивацію до поповнення словника з тем, якими вони вже певною мірою володіють, ознайомлення майбутніх учителів з елементами елітарної, масової, народної, молодіжної культури англійських країн має великий стимулюючий ефект.
3. Значним джерелом помилок мовлення студентів є труднощі сполучуваності ЛО, на що потрібно звертати особливу увагу в СР над лексикою [1, с. 12].
4. Одним із показників розвиненості парадигм зв'язків слова – вміння того, хто говорить, висловити одну і ту ж думку різними способами. Відповідно важливо навчати студентів приділяти увагу оволодінню слів-замінників тих, які вже існують в словниковому запасі студентів чи які студент безпосередньо вивчає [1, с. 13].
5. Необхідність повторення не викликає заперечень. Однак стосовно оволодіння АЛК повторення є особливо важливим через велику кількість матеріалу для запам'ятовування [7, с. 73]. Необхідність повторення зумовлено особливостями функціонування пам'яті, яку поділяють на безпосередню, короткочасну та довготривалу. Короткочасна пам'ять мала за обсягом (від 2 до 26 одиниць) і зберігає інформацію від 20 до 30 секунд. Разом із тим, вона мало чутлива до довжини одиниці. Студенти з однаковою легкістю можуть засвоїти сім букв, сім слів чи сім словосполучень. Після процесу засвоєння інформації повинна бути пауза тривалістю 10 хвилин, під час якої відбувається неусвідомлене повторення матеріалу і протягом якої необхідно максимально розвантажити мозок від розумової роботи. Якщо інформації надто багато, частина її стирається. Неусвідомлене повторення збільшує тривалість життя інформації в короткочасній пам'яті до 24 годин. У цей період якраз не варто повторювати, оскільки таким чином студент порушує природний цикл повторювання, проте можна засвоювати нову інформацію. Через 24 год. потрібно знову повторювати засвоєний матеріал [1, с. 76–78].
6. Значну роль у формуванні лексичного запасу відіграють різноманітні опори (лексичні таблиці, ключові слова, логіко-синтаксичні схеми, інтелект карти тощо) [1; 8; 9 та ін.]. У такому випадку студентів слід навчати використовувати готові опори та самим їх створювати для кращого запам'ятовування лексики, синонімічних та антонімічних пар, розуміння конотативного значення синонімів.
7. Особливим джерелом поповнення словникового запасу студентів є мовна здогадка [1, с. 18, 10], яка по-різному виявляється в студентів і яку необхідно розвивати в процесі СР. На думку Г.В. Рогової, систематична робота над мовною здогадкою сприяє розширенню потенціального словника та поглибленню розуміння мови як суспільного явища [8, с. 99]. Однак згідно з результатами анкетування студентів молодших курсів мовних спеціальностей, проведеного Н.В. Ніколаєнко, 60 % опитаних відразу намагаються з'ясувати значення нового слова в словнику, ігноруючи можливості мовної здогадки, що

свідчить про її нерозвиненість, невміння студентів аналізувати ЛО чи небажання вникати в їх суть [1, с. 54].

8. У контексті СР доцільно говорити, з одного боку, про оволодіння лексичною стороною у процесі СР за вказівкою викладача, а, з другого, про ініціативне розширення словника студентами, зумовлене сформованими пізнавальними потребами. Ініціативне розширення словника студентами є позапрограмним за місцем у навчальному процесі, внутрішньо вмотивованим, оскільки визначається, в першу чергу, прагненням пізнання [1, с. 35], що не заперечує наявності і певних зовнішніх мотивів (досягнення вищого рейтингу в групі, покращення знань, навичок і вмінь з метою розширення подальших професійних можливостей, отримання певної винагороди у вигляді, наприклад, оцінки, оскільки розширення активного словникового запасу студента призводить до покращення вмінь говоріння, письма, читання та аудіювання). Разом із тим, ініціативне розширення лексики носить індивідуальний характер, оскільки кожен студент використовує джерело інформації залежно від власних потреб і можливостей, і йому притаманна самоорганізація і самоконтроль.

Очевидно, що завданням викладача є не лише створення умов для самостійного оволодіння студентами програмним лексичним матеріалом, а й забезпечення вмінь та прагнення майбутніх учителів самостійно розширювати словниковий запас, який виходить за межі програмних вимог. Для цього студентів слід озброїти знаннями стратегій запам'ятовування ЛО, прийомів їх опрацювання. Таким стратегіям і прийомам слід навчати вже на молодших курсах, ознайомлюючи студентів з ними під час аудиторних занять та пропонуючи різні вправи для самостійної позааудиторної роботи. Логічно припустити, що на молодших курсах відбувається загалом оволодіння програмним лексичним матеріалом, приемами та стратегіями СР з ЛО під контролем викладача (в тому числі опосередкованим), а також формується основа для ініціативного розширення словника студентів. Сказане не означає неможливості ініціативного розширення словника самими студентами. На 3–4 курсах студенти стають більш автономними у виборі прийомів, засобів, а також постановці власних цілей стосовно оволодіння програмним та позапрограмним матеріалом.

Ініціативне розширення словника передбачає визначення студентом цілі, моделювання, програмування дій з оволодіння відповідною лексикою, контроль за ходом виконання визначених дій, оцінювання проміжних та кінцевих результатів, корекцію власних дій у зв'язку зі зміною умов чи незадовільними результатами [1, с. 39–40].

Спочатку студенту потрібно визначити, з якою метою важливо оволодіти лексичним матеріалом. Якщо студент вважає за необхідне розширити рецептивний вокабуляр, особливу увагу слід приділити кількісному збільшенню слів, репродуктивний – якісному, тобто знання повинні бути глибшими [1, с. 63]. Слід також пам'ятати, що словниковий запас у багатьох випадках поповнюється під час виконання завдань, які мають на меті іншу ціль, ніж оволодіння лексикою. Тим не менше, оволодіння ЛО як пасивного, так і активного словника потребує уваги і викладачів, і студентів.

Крім того, студенти повинні знати, що ефективними шляхами поповнення словникового запасу у СР є: оволодіння новими значеннями знайомих слів, розуміння переносного значення слів та їх вживання у цьому значенні, розширення знань стосовно поєднання слів, оволодіння фразеологізмами, ідіомами, розширення словникового запасу за рахунок похідних слів, оволодіння складними словами з відомими компонентами, оволодіння висловлюваннями та приказками [11].

Моделювання передбачає врахування значущих умов, від яких залежить вибір програми дій. У першу чергу слід визначити чи ЛО належатиме до активного чи пасивного словника. У контексті оволодіння лексикою для її активного вживання моделювання включає аналіз особливостей ЛО (її багатозначність, особливості вживання тощо), індивідуальні особливості запам'ятовування, способи автоматизації дій з новими ЛО, якому студент надає перевагу тощо. Зокрема, студентам потрібно враховувати, що загалом легше засвоюються слова, які означають конкретні предмети, важче – абстрактні поняття, швидше засвоюються іменники та прикметники, дещо важче – дієслова, хоча останні більш стійко зберігаються в пам'яті; в першу чергу забуваються власні назви, потім іменники, потім – прикметники й дієслова. Краще запам'ятовується мовний матеріал, який викликає різні асоціації. При запам'ятовуванні рядів слів великими порціями забування відбувається швидше, якщо ж в ряд додати якусь ЛО, яка відрізняється від усього ряду, вона запам'ятується краще, ніж інші елементи ряду. Кращому засвоєнню сприяє також наявність в слові знайомого кореня, подібність слів в англійській та рідній мовах за умови співпадіння їхнього значення, наявність відповідного поняття в рідній мові [1, с. 79–80].

Потрібно також усвідомлювати, що в процесі оволодіння англійською лексикою на перший план виступає не стільки мнемічна, скільки пізнавальна діяльність, тому що будь-яка мнемічна дія спрямована, в першу чергу, на усвідомлення форми нового матеріалу, тоді як семантичний, тобто змістовий аспект відходить на другий план [12]. Крім того, результати досліджень [13; 14] свідчать, що мимовільне запам'ятовування, яке базується на активній мислительній діяльності, є набагато ефективнішим, ніж довільне запам'ятовування, в основі якого лежить установка на запам'ятовування, в

умовах відстроченого відтворення матеріалу. У дослідженнях В.П. Зінченка встановлено, що довільне запам'ятовування менш продуктивне, ніж мимовільне, коли студенти лише вчать класифікувати, групувати ЛО. Лише там, де рівень оволодіння класифікацією стає досить високим (відповідні вміння формуються спочатку на аудиторних заняттях, а потім практикуються в СР студентів – прим. автора), продуктивність довільного запам'ятовування перевищує продуктивність мимовільної пам'яті [13]. У процесі групування між словами встановлюються логічні смислові зв'язки, що полегшує їх запам'ятовування. Зазначені міркування дали змогу Н.В. Ніколаєнко зробити висновок, що краще запам'ятовується те, що структуровано, ієрархізовано, чітко організовано, схематизовано [1, с. 89]. На користь сказаного свідчать і результати дослідження О.Є. Сиземіної. Автор вказує, що «активна робота когнітивних процесів студентів при оволодінні лексику ІМ забезпечує осмислене і ефективне засвоєння матеріалу, і, таким чином, є успішною передумовою для формування стійких, гнучких лексичних навичок і вмінь» [15, с. 12]. Таким чином, поповнення словникового запасу може ефективно здійснюватися шляхом мимовільного запам'ятовування в процесі активної пізнавальної діяльності та при довільному запам'ятовуванні чітко згрупованого, організованого лексичного матеріалу.

Програмування дій передбачає антиципацію способів досягнення цілей, планування дій та їх послідовності. При цьому студенти повинні бути обізнаними з різними способами запам'ятовування, опрацювання лексичного матеріалу. Н.В. Ніколаєнко [1, с. 193–200] пропонує різноманітні стратегії запам'ятовування (мнемічні та когнітивні). Наведемо кілька з них, які, на нашу думку, найбільш придатні для СР студентів.

1. На аркуші напишіть в стовпчик 20–25 нових лексичних одиниць: зліва – англійською мовою, справа – українською. Уважно прочитайте весь список від початку до кінця, максимально концентруючи увагу. Зробіть перерву на 10 хвилин. Тоді, заклавши правий стовпчик, спробуйте відтворити вголос звучання і уявити написання англійського слова. Дійшовши до кінця списку, окремо загостріть увагу на тих словах, які Ви не змогли відтворити. Зробіть знову паузу і через якийсь час спробуйте знову відтворити всі слова в довільному порядку.

2. У процесі роботи над словами ефективно інколи створювати образи, уявні малюнки, побудовані на основі подібності звучання слова АМ з якимось словом українською. Наприклад, слово *infinity* (нескінченність) співзвучне зі словом МІНФІН. Можна уявити велику будівлю з вивіскою МІНФІН без букви М. Хоча, на перший погляд, спосіб видається дещо несерйозним, насправді, як запевняє Н.В. Ніколаєнко [1, с. 199], він може бути досить ефективним. Таким чином можна запам'ятовувати цілі групи слів.

3. Слово може розбиватись за необхідності на кілька частин і до них підбираються подібні за звучанням слова української мови. Потім останні об'єднуються в одній осмисленій фразі [1, с. 193–201].

4. Заучування за допомогою аналізу і наступного встановлення різноманітних асоціативних зв'язків по парадигматичній та синтагматичній вісі (антоніми, синоніми, побудова різних моделей сполучуваності). Цю стратегію можуть застосовувати лише добре підготовлені студенти [1, с. 92]. Логічно припустити, що такий спосіб запам'ятовування доречніше застосовувати студентам старших курсів.

Таким чином, оволодіння лексичним матеріалом краще здійснювати не в процесі активної мнемічної, а пізнавальної діяльності, що, однак, не означає нехтування процесом запам'ятовуванням. Додамо, що залучення студентів до активної пошуково-пізнавальної діяльності є одним із шляхів стимулювання їх інтересу до оволодіння АЛК.

Програмування дій передбачає визначення алгоритму оволодіння певними ЛО. Зокрема, СР над словом повинна забезпечувати правильне сприйняття та відтворення звукового образу слова, так як неправильний звуковий образ ЛО має тенденцію давати стійку помилку. Наприклад, чисто фонетичні відмінності деяких англійських та українських звуків можуть призвести до появи як фонетичних, так і фонематичних помилок, тобто зміни семантики слів: *sin* (гріх) – *thin* (тонкий), *sing* (співати) – *thing* (річ). Це особливо важливо на початковому етапі навчання у вищому навчальному закладі, коли для студентів молодших курсів характерна невизначеність артикуляції і аудіювання іншомовного слова має нефонемний характер [1, с. 85]. Тому студенти повинні виділяти ЛО з певними особливостями вимови та уважніше програмувати власні дії з їх засвоєння з метою уникнення помилок.

Ефективність роботи над лексику залежить від володіння студентом навчальними вміннями та стратегіями. Зокрема, важливими для оволодіння АЛК є вміння працювати зі словниками (тлумачними, етимологічними, комбінаторними, тезаурусами, електронними), які дають повне уявлення про синтагматичні та парадигматичні зв'язки ЛО.

Доцільно спонукати студентів до ведення тематичного лексичного словника, куди потрібно заносити графічну форму слова, транскрипцію, тлумачення АМ / переклад, синоніми та антоніми, сполучуваність з іншими словами, приклади вживання. Крім того, в словнику варто подавати схематичну класифікацію

лексики з теми, якою студенти оволоділи. Працюючи самостійно над схематичною класифікацією тематичної лексики, засвоєної на заняттях та в процесі СР, студенти можуть обмінюватись словниками, демонструючи власне бачення та результати.

Ефективне оволодіння АЛК у СР можливе за умови виконання студентами некомунікативних (які характеризуються відсутністю зв'язку з мовленнєвою ситуацією), умовно-комунікативних (у яких здійснюється тренування мовного матеріалу в умовній комунікації), та комунікативних (які мають на меті досягнення певних позамовних цілей) вправ. Наведемо основні види вправ, які доцільно використовувати в СР з оволодіння АЛК.

Некомунікативні вправи.

Оволодіння лексичними знаннями: класифікуйте запропоновані словотворчі елементи – префікси й суфікси – відповідно до того, яку частину мови вони утворюють; запишіть, префікси і суфікси, характерні для різних частин мови.

Оволодіння рецептивними лексичними навичками: згрупуйте слова за словотворчою ознакою; проаналізуйте значення словотворчих елементів наведених слів; визначте значення наведених слів за словотворчими елементами; перекладіть значення ЛО рідною мовою з опорою на здогадку за відомими словотворчими елементами; підберіть до кожного із запропонованих слів одне із наведених визначень; прослухайте та викресліть фрази, які ви не чуєте; перекладіть українською мовою запропоновані слова та фрази; згадайте про значення ідіом за компонентами; знайдіть в тексті слова, що означають ...; викресліть зайве слово з наведених; перекладіть речення з новою лексикою з англійської на українську.

Оволодіння репродуктивними лексичними навичками: виберіть лексичну одиницю із запропонованих (альтернативний тест / тест множинного вибору); утворіть із запропонованих в двох колонках слів словосполучення; утворіть слова з протилежним значенням за допомогою префіксів / суфіксів; знайдіть відповідності між малюнками та запропонованими словами і фразами; назвіть англійською мовою зображені на малюнку предмети; заповніть кросворд; перекладіть англійською мовою запропоновані слова та фрази; дайте визначення наведених слів англійською мовою; підберіть слова за дефініціями; підберіть синоніми до наведених слів; підберіть антоніми до наведених слів; прочитайте текст, підберіть до підкреслених слів синоніми; замініть підкреслені слова в реченні синонімами; класифікуйте запропоновані слова за певними ознаками; вставте прийменники в речення; утворіть від наведених іменників прикметники, дієслова; заповніть пропуски словами, похідними від слів у дужках (наприклад, *Sadly, losing one's job and becoming ... (employ) is a common occurrence for many people these days*); перелічіть слова, які асоціюються зі словом ...; вставте в реченнях пропущені слова; перекладіть речення з української на англійську, використовуючи нову лексику; виправте лексичні помилки в реченнях; придумайте речення з новими словами.

Умовно-комунікативні вправи.

Оволодіння рецептивними лексичними навичками: прочитайте текст, згадайте про значення підкреслених слів за контекстом; прочитайте текст, згадайте про значення ідіом за контекстом; прослухайте текст і запишіть слова, які характеризують / стосуються теми ...; прослухайте текст і відмітьте слова та словосполучення, які відображають певні аспекти змісту аудіотексту (наприклад, *Listen to the dialogue and tick the problems that the man has with his new jacket. – broken zip, missing buttons, torn lining ...*).

Оволодіння репродуктивними лексичними навичками: перекажіть прочитаний / прослуханий текст, вживаючи якомога більшу кількість нової лексики; перекажіть прочитаний / прослуханий текст, розширюючи його новими ЛО; прочитайте текст, підберіть до підкреслених слів синоніми; використовуючи запропоновані слова та словосполучення, охарактеризуйте / порівняйте / опишіть певні явища тощо; використовуючи запропоновані слова та словосполучення, складіть діалог; проранжуйте ідеї (сформульовані із використанням нової лексики) в порядку від найбільш важливої / найбільшої міри якості до менш важливої / меншої міри якості, обгрунтуйте свій вибір.

Комунікативні вправи:

Оволодіння рецептивними лексичними навичками: співвіднесіть газетні заголовки з явищами, які вони описують.

Оволодіння репродуктивними лексичними навичками та вміннями: складіть усну / письмову розповідь відповідно до ситуації, використовуючи нову лексику; складіть діалог, використовуючи нову лексику; підготуйте презентацію на тему ..., використовуючи нову лексику; прослухайте / прочитайте текст із новими ЛО, дайте відповіді на запитання.

Запорукою ефективності СР з оволодіння АЛК є систематичний контроль та згодом самоконтроль її результатів. При цьому мова йде, в першу чергу, про поточний контроль та самоконтроль з метою управління та самоуправління навчальною діяльністю студентів. Поточний самоконтроль результатів СР

може здійснюватись за допомогою ключів для самоконтролю. При цьому студентів слід навчати виділяти помилки, аналізувати їх, за необхідності обговорити проблемні питання із викладачем на індивідуальному занятті. При цьому завдання для самоконтролю передбачають тести множинного вибору, який О.Г. Квасова вважає «майже ідеальним для перевірки лексичних навичок, а саме навичок вибору правильного слова серед слів, близьких за значенням; вибору слова, сполучуваного з наявними у даному контексті (*collocations*); вибору частини сталого виразу або фразального дієслова, а також вибору прийменників, прислівників, слів-сполучників» [16, с. 46]. До перелічених прийомів контролю варто додати підбір синонімів, антонімів, переклад окремих ЛО англійською мовою та навпаки, переклад речень з новими ЛО, виконання завдання на словоутворення, при якому в пропуски в тексті потрібно вставити слова, похідні від поданих, виконання клоуз-тесту, в якому пропущені в основному слова з теми. Разом із тим, ми погоджуємося з думкою А.В. Конишевої, що контроль лексичних навичок повинен бути також спрямованим на цілісний мовленнєвий акт в єдності його вимовних, граматичних і лексичних аспектів з виокремленням для контролю лексичного [17, с. 66]. Тому перевірка рівня сформованості рецептивних лексичних навичок повинна здійснюватися в процесі виконання студентами завдань з читання та аудіювання текстів з новими ЛО. При цьому доцільними, наприклад, є такі види завдань: знайдіть в тексті / аудіотексті слова, які означають...; знайдіть в тексті / аудіотексті слова – синоніми до перелічених; виконайте тести альтернативного / множинного вибору (складені так, що їх правильне виконання можливе лише за умови розуміння нової лексики); виправте помилки в тексті, який коротко передає зміст прочитаного чи прослуханого (завдання складене так, що студенти повинні виправити помилки саме у вживанні нових слів). Репродуктивні лексичні навички доцільно перевіряти за допомогою завдань для говоріння та письма. При цьому студенти повинні правильно і доречно вживати максимальну кількість нової лексики.

Ефективний самоконтроль рівня сформованості лексичних навичок можливий за умови регулярного контролю викладачем результатів СР з оволодіння АЛК на аудиторних та індивідуальних заняттях, а також цілеспрямованої роботи з формування навичок та вмінь самоконтролю. Зокрема, доцільно на аудиторних та індивідуальних заняттях практикувати запис діалогічного / монологічного мовлення на аудіоплівку з подальшим аналізом, зокрема, лексичного аспекту (правильність вживання лексичних одиниць, їх різноманітність, стилістична відповідність). Варто також практикувати аналіз та оцінку студентами аудіозаписів один одного. Відповідно ефективним є також застосування аналізу власних письмових робіт (лексичного аспекту) та робіт один одного. При цьому показником правильності виконання завдання можна вважати факт адекватного і спонтанного вибору слова для його конкретного використання в певній ситуації спілкування, безпомилковість використання слова не лише адекватно ситуації спілкування, але і в плані граматичної та фонетичної коректності, правильність сполучуваності слів між собою, достатня кількість використаних лексичних одиниць для реалізації цілі висловлювання в конкретній ситуації спілкування [17, с. 66].

Таким чином, СР майбутніх учителів з оволодіння АЛК передбачає визначення студентом цілі, моделювання, програмування дій з оволодіння відповідною лексикою, контроль за ходом виконання визначених дій, оцінювання поточних та кінцевих результатів, корекцію власних дій у зв'язку зі зміною умов чи незадовільними поточними або кінцевими результатами. У СР доцільно використовувати некомунікативні, умовно-комунікативні та комунікативні вправи для оволодіння лексичними знаннями, рецептивними та репродуктивними навичками.

Подальшого дослідження потребує питання методики організації СР майбутніх учителів з оволодіння іншими компонентами англомовної комунікативної компетенції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Николаенко Н.В. Инициативное расширение словаря студентами младших курсов языковых факультетов (на материале английского языка): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Николаенко Нелли Валерьевна. – М., 1999. – 213 с.
2. Шатилов С.Ф. Методика обучения немецкому языку в средней школе: учеб. пособ. для студ-в пед. ин-тов по спец. «Иностр. яз.» / Сергей Филиппович Шатилов. – М. : Просвещение, 1986. – 223 с.
3. Чичкова О.В. Методика расширения потенциального словаря студентов старших курсов при чтении текстов: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Чичкова Ольга Викторовна. – Томск, 2003. – 159 с.
4. Степанов Ю.С. Основы общего языкознания / Юрий Сергеевич Степанов. – М. : Просвещение, 1975. – 271 с.
5. Меркиш Н.Е. Семантизация культурно-маркированной лексики на продвинутом этапе (на материале обучения студентов IV курса немецкому языку как специальности): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Меркиш Наталия Евгеньевна. – М., 1998. – 164 с.
6. Брагина А.А. Лексика языка и культура страны. Изучение лексики в лингвострановедческом аспекте / А.А. Брагина. – М. : Рус.яз., 1986. – 148 с.

7. Миньяр-Белоручев Р.К. Методический словарь. Толковый словарь терминов методики обучения языкам / Юрий Константинович Миньяр-Белоручев. – М. : Стелла, 1996. – 144 с.
8. Рогова Г.В. Методика обучения английскому языку на начальном этапе в средней школе / Рогова Г.В., Рабинович Ф.М., Сахарова Т.Е. – М. : Просвещение, 1991. – 287 с.
9. Пассов Е.И. Теоретические основы обучения иноязычному говорению в средней школе): дис. ... докт. пед. наук: 13.00.02 / Пассов Ефим Израилевич. – Липецк, 1980. – 477 с.
10. Цуканова Л.Д. Формирование умения языковой догадки на основе словообразования в процессе самостоятельного чтения (на материале англ. яз., нач. этап яз. вуза): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Цуканова Лидия Дмитриевна. – М., 1994. – 194 с.
11. Gairns R. Oxford Word Skills / R. Gairns, S. Redman. – Oxford: Oxford University Press, 2009. – 256 p.
12. Пушкарева Л.П. Методика работы над лексикой на старшем этапе языкового ВУЗа: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Л.П. Пушкарева. – М., 1971. – 227 с.
13. Зинченко П.И. Непроизвольное запоминание / Петр Иванович Зинченко. – М. : Директ-Медиа, 2008. – 985 с.
14. Шлычкова А.Н. О влиянии мыслительной деятельности на запоминание / А.Н. Шлычкова // Вопросы психологии. – 1980. – № 6. – С. 90–96.
15. Сиземина А.Е. Методика развития лексической компетенции студентов лингвистического вуза на основе формирования мотивационной базы обучения: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания (иностраные языки)» / Сиземина Александра Евгеньевна. – Нижний Новгород, 2009. – 22 с.
16. Квасова О.Г. Основи тестування іншомовних навичок і вмінь: навч. посіб. / Ольга Геннадіївна Квасова. – К. : Ленвіт, 2009. – 119 с.
17. Коньшева А.В. Контроль результатов обучения иностранному языку / Ангелина Викторовна Коньшева. – СПб. : КАРО, Мн. : Четыре четверти, 2004. – 144 с.

УДК 378:37.013.77:378.18

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФАКТОРІВ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ ВНЗ

Іванова Л.С., к. філос. н., доцент, Мосол Н.О., к. психол. н., доцент

Запорізький національний університет

У статті представлено тлумачення категорії «адаптація» з точки зору філософії, соціології, психології та педагогіки. Розглянуті ключові фактори психолого-педагогічної адаптації та визначаються їх основні характеристики.

Ключові слова: адаптація, фактор, фактори адаптації, студентський вік, педагогічна підтримка, педагогічний супровід, мотив.

Иванова Л.С., Мосол Н.А. ХАРАКТЕРИСТИКА ФАКТОРОВ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ АДАПАЦИИ СТУДЕНТОВ-ПЕРВОКУРСНИКОВ ВЫСШЕГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ / Запорожский национальный университет, Украина.

В статье представлены определения категории «адаптация» с точки зрения философии, социологии, психологии и педагогики. Рассмотрены ключевые факторы психолого-педагогической адаптации и определяются их основные характеристики.

Ключевые слова: адаптация, фактор, факторы адаптации, студенческий возраст, педагогическая поддержка, педагогическое сопровождение, мотив.

Ivanova L.S. Mosol N.A. DESCRIPTION OF PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL FACTORS OF FRESHMEN'S ADAPATATION IN HIGH SCHOOL / Zaporizhzhya national university, Ukraine.

The article presents the definition of the category «adaptation» in terms of philosophy, sociology, psychology and pedagogy and the main factors for psychological and educational adaptation and identifies their key characteristics.

Key words: adaptation, factor, factors of adaptation, the student's age, educational and pedagogical support, motive.

Оновлення життя суспільства сьогодні пред'явило серйозні й обґрунтовані вимоги до сучасної освіти. Підготовка до життя підростаючого покоління, здатного до саморозвитку, творчості, досягнення високих